

ANONİM HALK ŞİİRİ İÇERİSİNDE NİNNİLERİN YERİ

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK¹

Özet: Türk milleti, her zaman şiire ve sanata önem vermiştir. Türk kültür tarihine bakıldığında, doğumdan ölüme, insan hayatının hemen her aşamasında şiirin yer aldığı görülür. Dünyaya yeni gelen bir çocuk ninnilerle büyür, tekerlemelerle oynar; türkülerle, şiirlerle, marşlarla gençliğini yaşar ve gün gelir ağıtlarla ebediyete gönderilir. Bu bağlamda hayatın henüz başlangıcı olan doğumla birlikte, anne veya diğer büyükler tarafından çocuğun kulağına ilk fisıldanan nağmeler ninnilerdir.

Anonim halk şiir içerisinde yer alan ve hece ölçüsüyle söylenen ninnilerde daha çok annenin çocuğuna karşı hissettiği duygular (sevgi, öğüt, dilek, temenni, dua, şikâyet vs.) ifade edilir. Anne ile çocuk arasında, sevgi ve ilgiye bağlı psikolojik bir bağın kurulduğu ninniler, çocuğun ruhsal gelişiminde, sağlıklı büyümesinde ve huzurlu olmasında da oldukça önemlidir.

Bu çalışmada, ninnilerle ilgili bütün konuların bir arada verilmesi planlanmıştır. Bu düşünceyle, ninni teriminin anlamından başlanıp ninnilerin tanımı, özellikleri, konusu, yapılan çalışmalar, diğer türlerle ilgisi, tasnifi, sanat değeri vs. gibi konular tek tek ele alınarak çeşitli değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ninni, anonim halk şiiri, çocuk, halk edebiyatı

THE PLACE OF LULLABIES AMONG FOLK POEMS

Summary: Turkish nation have always admired poems and art. Throughout Turkish history, from birth to death, it is seen that poems have always taken place in every level of humans' life. A new-born rows up with lullabies, plays with nursery rhymes; lives through his/her youth with poems, folk music and marches, and when the day comes they are sent off eternity with threnodies. On this aspect, lullabies are the first melodies whispered through the ears of the child by the parents or the elderly ones.

Those are the feelings (love, advice, wishes, prayers, complains, etc...) that expressed more by mothers towards their children through these lullabies which take place among folk poems and written by some music bar measures. The lullabies associating the mother and child with great love and interest are also important in the child's sipiritual development, healthy growth and peaceful life.

It has been planned to give all the issues about lullabies at this study. With this in mind, we will review the term lullaby, its features, the connected studies, its classifications, and its value in art.

Key Words: Lullaby, Anonymous Folk poem, Child, Folk Literature.

GİRİŞ

Genellikle annelerin, yavrularına karşı duydukları his ve heyecanın belirli bir ezgiyle terennüm edildiği ninniler, anonim halk şiirinin önemli bir

1. Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi / ELAZIĞ

öğesidir. Çoğu okuma-yazma dahi bilmeyen, yaşadığı bölgenin veya köyünün dışına çıkmamış, kalabalığa girmemiş nice anneler/nineler, yavrularını severken, avuturken veya uyuturken terennüm ettikleri ninnilerde samimi düşüncelerini ve hâlisane duygularını açık bir şekilde dile getirirler. Söylenen ninnilerde; çocuğa beslenen sevgi, hayal edilen umut, arzu edilen dilek ve temenni ile iyi insan olması yolunda verilen öğütler yer alır.

Aşağıda, çeşitli yönleriyle incelemeye çalıştığımız “ninni” konusunu şu başlıklar altında ele almayı uygun gördük:

1. NİNNİ TERİMİ

Ninni kelimesinin, Türkçe’de ne zamandan beri kullanılageldiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, Kaşgarlı Mahmut, Divanü Lügati’t –Türk’ten ninni karşılığı olarak; “balu balu” veya “bulu bulu” diye okuyabileceğimiz bir kavram kullanmıştır (Kaşgarlı Mahmud 1992: C. III: 232). Bu terimin; “Ninni. Kadınlar beşikte çocuğu uyutmak için böyle söylerler.” şeklinde tanımlanmasına karşılık, adı geçen eserde ninni örneği bulunmamaktadır. Kelimenin “nen eyle-“ olarak kullanımı ise çeşitli bölgelerde mahalli söyleyişlere bağlı olarak ortaya çıkarken Karaca Oğlan’ın bir dörtlüğünde de rastlanır:

*Mestânedir Karac’oğlan mestâne
Güzel olan gül gönderir dostuna
Yatır beni kız dizinin üstüne
Nen eyle de kaşın gözün süzerek* (Çelebioğlu 1995: 10).

Anadolu sahasında; “nen/nenni çalmak”, “nen eylemek”, “nennilemek”, “laylay”, “elle”, “nenne”, “eldiği”, “leyley”, “ayya”, “naniy”, “alay” vb. adlarla söylenir. Türkiye Türkçesi’nde edebi dilde ninni olarak kullanılan bu söz, ağızlarda “neni”, “nen”, “nennen” şeklinde kullanılmaktadır. Ninniye; Kars’ta “lalay-nanay”, Erzincan ve Erzurum’da “elo” denir. Ayrıca, “ninni” terimi bazı yörelerde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Sözcüğü; Muğla’da “küçük çocuk”, Isparta’da “oyuncak bebek” ve Malatya’da “gözbebeği” anlamındadır (Çelebioğlu 1995: 13). Bu söz, fiil belirtirken de Anadolu’nun muhtelif yörelerinde “ninni söylemek”, “ninni demek”, “nen çalmak”, “nen eylemek”, “nennen etmek” ve “nennen demek” şeklinde ifade edilir.

“Ninni” terimi, mecâzi anlamda “ağıt” yerine de kullanılmaktadır. Çünkü yakınının ölümünü kabullenemeyen ağıtçı, ölümü uzun bir uyku gibi düşünerek, uykuya dalan sevdiğine ağıt yerine ninni söylemeyi tercih eder.

*“Nenni Poyrazoğlu’ m nenni
Baban geldi ala ganlı
Sana derim Poyrazoğlu’ m
Eski saz, ata telli”* (Şimşek 1993: 117)

“Gökte yıldız salkım saçak
Yarama vurdular bıçak
Ele yalan, sana gerçek
Ninni yavrurum sana ninni” (S. Sakaoğlu-Y. Sakaoğlu 1989: 58)

2. TÜRK TOPLULUKLARINDA NİNİNİ TERİMİNİN KARŞILIĞI

Bugün, Türk Dünyasında “ninni” teriminin karşılığı olarak birbiriyle ilgili veya ilgisiz çok sayıda kelime kullanılmaktadır. Bunlardan bir kısmı: Azerbaycan’da, “layla”, “laylay”; Başkurtistan’da, “sangildak yırı”; Çağatay Türkçesinde, “elle elle”; Kazakistan’da, “besik jırı”, “eldi eldi” “eldim”, “eldiy”; Tataristan’da, “bişik cırı (beşik türküsü)”, “böli cırı”; Kerkük’te, “leyle”, “leyley”, “leylev”; Kırgızistan’da, “alday alday”, “aldey aldey”, “beşik ırları”; Kırım’da, “ayya ayya (nani)”; Özbekistan’da, “elle, alla”; Türkmenistan’da, “hu-di (Allah de)”, “alley”, “hüvdi”, “huvdu”; Doğu Türkistan’da, “allay alay”, “alley” şeklindedir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I 1991: 650-651; Çelebioğlu 1995: 11).

Çeşitli ülkelerde de “ninni” temelli terimlerin kullanıldığını görmekteyiz. Örneğin; Arnavutçada “nina”, İspanyolcada “nana”, İtalyancada “nina”, “nine”, “nenia”, Latince “lenes nenice”, “noenia”, Fransızca “nani”, Grekçe “nannarismata”, “nani”, Bulgarca “nanni”, Sırpça “nina-nanna”, Slavca “nina-nana”, Hintçe “nanna” ve Arapça “neni/ninna” (tehimim, hemheme, becbece: ninni söylemek, bebek avutmak) kelimeleri ninni karşılığında kullanılmaktadır ki bunların “ninni” ile aynı kökten geldiği düşünülebilir. Bazılarına göre, bu terimin ana kaynağının İtalyancadan türediği söylenebilir de bu fikir kesinlik kazanmamıştır. “Ninni” teriminin, tabiat taklidi ve çocuk dilinden geçen Türkçe bir kelime olabileceği de düşünülebilir.

3. NİNİNİN TANIMI

Bir taraftan çocuğun uyumasını, susmasını, sevilmesini veya oynatılmasını sağlayan ninniler diğer taraftan bunların anneleri ile aralarında psikolojik bir bağ kurmalarını sağlar. Bu sebeple ninniler, sadece bebeği uyutmak için icra edilen ritmik ses unsurları olmayıp, aynı zamanda bebeği besleyip büyütürken, korku, stres ve endişeden koruyan, rahatlatan ve anne-çocuk arasındaki iletişimi kuran güçlü bir bağıdır.

Hayata yeni gözlerini açmış bir çocuğun kulaklarında yankılanan ilk musiki sesi olan ninnilerle ilgili, çeşitli kaynaklarda birbirini tamamlayan veya birbirinin benzeri birçok tanım yer almaktadır.

Enver Behnan Şapolyo; “Ninni, annelerin çocuklarını uyutmaları için söyledikleri nağmeleri birer kıtalık halk şiidir. Ninni yalnız küçük çocuklar için düzülmüştür. Ne şairleri bellidir, ne de yazılısı vardır. Bunların şairleri Türk anneleridir. Anneden kızına kulaktan geçer, bu suretle de dilden dile, nesilden nesile devam eder. Muayyen bir bestesi vardır.” (Şapolyo 1938)

:104) diyerek, tanımdan ziyade ninninin özelliklerini sıralar ve ninnilerin sadece çocukları uyutmak için söylendiğini belirtir. Oysa yukarıda da ifade ettiğimiz gibi çocuğu uyutmanın yanında sevme, avutma, oynama ve oyalama gibi sebeplerle de ninni söylenir.

Biz de bir makalemizde, ninniye; “*Ağlayan çocuğu susturmak veya uyutmak için hanımlar tarafından hususi bir nağme ile söylenen ve sonunda ‘Eee... Uyu yavrum uyu, Ninni yavrum ninni, Hû hû hû vs.’ bulunan; bazen bir, bazen de daha fazla bent/dörtlüklerden meydana gelen manzumelerdir.*” şeklinde tanımlamıştık (Şimşek 1989: 18).

Ninnileri en güzel şekliyle tanımlayan isimlerden biri olan Amil Çelebioğlu ise; “*Ninniler en az iki-üç aylıktan üç-dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında veya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o andaki halet-i ruhiyesini yansıtır mahiyette, umumiyetle mâni türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir.*” der (Çelebioğlu, 1995: 9). Çelebioğlu, bu tanımlı yaparken, ninnilerin birçok özelliğini göz önüne alarak eksiksiz bir tanım yapmıştır.

Ali Berat Alptekin ise; “*Ağlayan çocuğu susturmak veya uyku saati gelen çocuğu uyutmak için anne kucağında, dizinde veya beşikte söylenen ezgilerdir.*” (Alptekin 1990: 63) diyerek kısa ama, ninnilerin birçok özelliğini içine alan güzel bir tanım yapar.

Anonim halk şiiri üzerine geniş bir eser hazırlayan Doğan Kaya ise; “*Ninniler uyutulmaya çalışılan çocuğa veya çocuğu hoplatıp severken söylenen ve bir takım duygu, düşünce, inanç, umut ve hayalleri, sevinç ve acıların ihtiva eden; çoğunlukla dört mısra ile söylenen ve mısra sonlarına bir takım klişe sözler ilave edilerek ezgi ile terennüm edilen manzum sözlerdir.*” (Kaya 1999: 341) diyerek, ninninin bütün özelliklerini içine alacak güzel bir tanım yapar.

4. NİNNİLERİN ÖZELLİKLERİ

Tanımlardan hareketle ninnilerin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

4.1. Sözlü edebiyat ürünü olan ninniler genellikle anonimdirler. Fakat söyleyicisi bilinen ninniler de vardır. Şeyh Galip, Ziya Gökalp, Ali Ulvi Elöve, Mehmet Emin Yurdakul, Necip Fazıl Kısakürek vs. ninni şeklinde şiirler söyleyen isimler arasında yer alır.

4.2. Dili sadedir. Ninnilerin hemen hepsi halkın konuştuğu dil ile söylenir. Buna bağlı olarak da ninnilerin kelime yapısı söylendiği bölgenin ağız özelliklerini taşır.

4.3. Ninnilerin söyleyicileri genellikle anne, nine, hala, teyze, abla vb. kadınlardır. Ancak son zamanlarda çalışan annelere bağlı olarak babaların ve bakıcı kadınların da ninni söylediği görülmektedir.

4.4. Ninnilerin başlangıç veya sonunda kalıplaşmış sözlere yer verilir.

4.4.1. Ninnilerin başlangıcında yer alan kalıp ifadeler: **a.** *Dandini dandini dan iki; Dandini dandini dastana; Dandini dandini danalı bebek; Dandini dandini danayı;* **b.** *Eee.... dedim (yavrum),* **c.** *Hu hu hu Allah,* **ç.** *Hu hu hu kuşu,* **d.** *Kızım kızım benim kızım,* **e.** *Ninni dedim (derim)*

4.4.2. Ninnilerin sonunda yer alan kalıp ifadeler: **a.** *Eee... eeee...,* **b.** *Hû.... Hû....,* **c.** *Nenni nenni nenni; Ninni ninni ninni,* **ç.** *Piş piş piş,* **d.** *Uyusun da büyüün.*

4.5. Ninniler, çoğu zaman tek dörtlükten oluşur. Ancak mısra sayısı, dördün dışında üç olabileceği gibi beş mısradan yirmi mısraa kadar da uzatılabilir.

4.6. Ninniler, hece vezniyle söylenir. Ancak, sözlü kültür ortamında ağızdan ağza dolaşarak günümüze taşınan ninnilerin hece ölçüsünde bazı değişiklikler olmuştur. Bu sebepten ninnilerde hece vezninin temel özellikleri olan mısralardaki hece sayısının eşitliğine, durağa, belirli kafiye şekillerine vs. rastlanılmayabilir. Buna bağlı olarak ölçü, kafiye yapısı ve mısra sayısı her zaman düzenli değildir. 7, 8 veya 9'lu hece ölçüsü ile söylenen ninniler vardır.

4.7. Yedili veya sekizli hece ölçüsüyle söylenen mâni şeklindeki ninnilerde kafiye şeması aaxa şeklindedir. Ancak aaaa, aaax ya da xaxa şeklinde kafiyelenen ninniler de vardır. Bunları şu şekilde örneklendirebiliriz:

4.7.1. Mâni şeklinde olan ninniler (aaxa):

*Bahçeye perde gerdim
Altına yatak serdim
Allah yavrumu verdi
Ben muradıma erdim*

4.7.2. Koşmanın ilk dörtlüğü şeklinde olan ninniler (abab / xaxa):

*Gül ağacını budamışlar
Gülü gonca bitsin diye
Allah seni bana vermiş
Her derdin unutsun diye*

4.7.3. Bütün mısraları kendi arasında kafiyeli olan ninniler (aaaaa, aaaaaa):

*Kızım uyusun eve uyusun
Büyüsün yuvasın kursun
Aşının başında dursun
Eşinin yanında dursun*

4.7.4. Koşmanın ikinci ve daha sonraki dörtlükleri gibi kafiyeli olan ninniler (aaax):

*Ninni deyip belediğim
Ak kundağa doladığım
Bir Mevla'dan dilediğim*

Dilek kuşum sana ninni

4.8. Ninnilerin kendine has ezgileri vardır ve çocuğun müzik terbiyesini aldığı ilk nağmelerdir.

4.9. Ninni, çocuğun annesinin dilinden duyduğu kelimelerle eğitime başladığı ilk metinler olup böylece çocuk daha anne kucağında veya beşikte iken ahlâkî, dinî ve millî terbiyeyi almış olacaktır.

4.10. Bazı ninniler, ninniye söyleyen kişinin umutlarını, hayallerini, aile fertlerine ve akrabalara bakış açısını dışa vurur.

4.11. Konusu çeşitlidir. Dua, dilek, temenni, öğüt, övgü yanında sitem, şikâyet ve korkutma konuları da ninniler içerisinde yer alır.

4.12. Ninniler, halk edebiyatının diğer türlerinden olan; mâni, tekerleme, ağıt, türkü, efsane ve masallarla yakından ilgilidir. Çünkü ninnilerin bir kısmı mâni ve tekerleme şeklinde söylenirken bazı ağıt ve türkülerimizde de ninni özelliği görülür. Ayrıca efsane, fıkra ve masal metinleri içerisinde de ninni örneğine rastlanır.

5. NİNNİLERİN KONUSU

Ninnilerin konusunu “çocuk” teşkil eder. Sağlıklı doğmadan gelen sevinç, fiziki güzellik, soy-sop, iyi huy, sünnet, öğrenim, nişan, gelin olma, evlenme, geleceğe ait dilekler; yalnızlık, gurbette kalan baba, koruyucu melekler, veliler, Hızır vb. madde, tem, motif ve merasimler ninnilerin muhtevasında belli-başlı unsurlardır (Elçin, 1986: 271). Ninnilerde, çocukla ilgili geleceğe dair umutlar, beklentiler, hayaller dile getirilerek çiçeklere, mücevherlere benzetilen çocuğun, okuyacağı, büyüyüp adam olacağı; asker, paşa, doktor olacağı, çifte davullarla düğünün yapılacağı, dönemin önde olan ailelerinden birinin kızıyla/oğluyla evleneceği ifade edilir.

Ninnilerde yerel öğelerle, örf, âdet ve geleneklerimizin yanında tarihi ve sosyal birçok özellikle karşılaşırız. Musikisi, ritmi ve sözleri ne olursa olsun ninniler, çocuğa; “annenin yanındasın, emin yerdesin, rahat uyu” mesajını iletir ve anne-çocuk arasındaki iletişimi, uyumu ve birliği sağlar. Anne ile çocuk arasındaki iletişimin güçlenmesini sağlayan ninniler, aynı zamanda çocuklara şiir sevgisinin aşılmasında, anadili daha iyi öğretmede, doğru konuşma konusunda ve müzik sevgisinin aşılmasında önemli bir yere sahiptir.

Ninnilerin özünde anne sevgisini aktarma çabası vardır. Ninnilerle büyüyen çocuğun öz güveni daha güçlü olur ve hayata daha olumlu, daha pozitif düşüncelerle bakar. Diğer taraftan, yavrusunu uyutmak veya avutmak için onunla baş başa kalan anne bütün duygularını samimi bir şekilde dile getirir. Hatta çocuğunu hedef gösterirken kendi duygu ve düşüncelerini de dışa vurur.

6. NİNNİLERİN SINIFLANDIRILMASI

Ninniler, çeşitli araştırmacılar tarafından bazen konusuna, bazen şekil yapısına bazen de söyleniş sebeplerine göre tasnif edilmiştir. Bütün bu çalış-

maları da göz önüne alarak, ninnileri; çocuğun cinsiyetine, söyleniş sebebine ve konularına göre sınıflandırabiliriz. Buna göre:

6.1. Çocukların Cinsiyetine Göre

- a. Kız çocukları için söylenen ninniler
- b. Erkek çocukları için söylenen ninniler
- c. Herhangi bir cinsiyet belirtmeksizin, hem kız hem de erkek çocukları için söylenen ninniler.

6.2. Söyleniş Sebeplerine Göre

- a. Çocukları uyuturken söylenen ninniler
- b. Ağlayan çocuğu susturmak için söylenen ninniler
- c. Çocuğu sevip oynatırken söylenen ninniler
- ç. Çocuğu oyalamak için söylenen ninniler
- d. Çocuğun gelişme evrelerinde (emeklemesi, yürümesi, konuşmaya başlaması, dişinin çıkması vs.) söylenen ninniler
- e. Çocuğun veya yakınlarının hastalanması, ölümü sebebiyle söylenen ninniler (=ağıtlar)

6.3. Konularına Göre

1. Geleceğe ait hayalleri, dilek ve temennileri ifade eden ninniler
2. Sevgi ve ilgi ifade eden ninniler
3. Öğüt ifade eden ninniler
4. Dua ve beddua ifade eden ninniler
5. Yemin ve vaat ifade eden ninniler
6. Övgü ve yergi ifade eden ninniler
7. Hüzün ve sevinç ifade eden ninniler
8. Akrabalık ilişkilerini anlatan ninniler
9. Geçmişte cereyan eden olayları konu edinen ninniler
10. Dini konuları ifade eden ninniler
11. Şikâyet ifade eden ninniler
12. Tehdit ve korkutma ifade eden ninniler
13. Ayrılık ve gurbet ifade eden ninniler
14. İntikam alma konusunu ele alan ninniler
15. Ölüm ve ölümün getirdiği üzüntüyü ifade eden ninniler
16. Hayvanları ele alan ninniler
17. Mizahi olayları konu alan ninniler
18. Efsane ve Ağıt türüyle ilgili ninniler

Saim Sakaoğlu ve Yurdanur Sakaoğlu da ninnileri, yayılma sahalarını göz önüne alarak, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesine göre sınıflandırmışlardır sınıflandırmışlardır (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 54-77). Diğer çalışmalardan farklı olan bu tasnif, ilk olması sebebiyle önemlidir.

7. NİNNİLERİN EDEBİ SANAT AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ninnilerin söyleyicileri genellikle okuma yazma bilmeyen, hatta yaşadığı bölgeden dışarıya dahi çıkmamış olan Anadolu kadınlarıdır. Ancak adı bilinmeyen bu gizli sanatçılar, kelimeleri öylesine özenle seçmişler, öylesine güzel bir araya getirmişlerdir ki az sözle derin anlam ifade eden mısralar peş peşe sıralanmıştır. İşte, bu mısraları sanat açısından incelediğimizde âşıkların, şairlerin hatta divan şairlerinin şiirlerinde kullandıkları edebî sanatların benzerlerinin yer aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Elbette ki, yavrusunu susturmaya veya uyutmaya çalışan bir anne, mecaz, tezat yahut teşbih sanatı yapma endişesi içerisine girmemiştir. Ama bilinçaltında var olan şiir söyleme geleneğinin etkisiyle, bazı edebî sanat türleri kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

Aşağıda, daha çok “teşbih” ve “cinas” sanatlarının ağırlıkta olduğu birkaç örneği vermek istiyoruz:

Dandini daylak sen uyu
Ensesi kavlak sen uyu
Küp karınlı sen uyu
Lahana bacak sen uyu
Carıt bacak sen uyu (Kaya 1999: 354)

Yanakları misket elması
Çenesi bülbül yuvası
Ağzı şeker hokkası
Burnu Kâbe hurması (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 56)

Aşağıdaki ninnide ise “cinas” büyük bir ustalıkla kullanıldığını görmekteyiz:

Künde men,
Kölgede sen, künde men
İlde gurban bir olar
Sene gurban künde men

Azerbaycan Türkçesiyle söylenen son mâninin, ikinci mısraında geçen “künde=günde” kelimesi “güneşte, güneşin altında, sıcakta” anlamında kullanılmıştır. Son mısraıda geçen “künde=günde” kelimesi ise “her gün, her zaman” anlamında kullanılmıştır.

8. NİNNİLERİN DİĞER TÜRLERLE İLİŞKİSİ

Ninnilerin, özellikle şekil yapısı bakımından, halk edebiyatının diğer türleriyle yakın ilgisi vardır. Bunları sırasıyla değerlendirdiğimizde:

8.1. Ninni - Mâni İlişkisi

Genel özellikleri itibarıyla kesin bir şekli olmayan ninnilerin bazıları mâni şeklindedir. Buna karşılık bazı mâniler de ninni özelliği taşır. Diğer bir ifadeyle, kadınların en kolay ve en çok söyledikleri bu iki şiir türü, kimi yerlerde birbirinin yerini almıştır. Buna bağlı olarak bazı mânilerin ninni, bazı

ninnilerin de mâni olarak söylendiği görülmektedir. Örneğin, aşağıdaki ninni mâni şekline sahiptir:

*Ninni ninni yaylasına
Bir kuş konmuş tarlasına
Beş yüz altın vermişler
Kızımın uykusuna* (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 56)

Diğer taraftan, bazı mânilerin sözleri değiştirilerek ya da sonlarına; “ninni yavrum ninni” gibi bu türe özgü bölümler eklenerek ninni biçimine sokulmaktadır.

8.2. Ninni - Tekerleme İlişkisi

Tekerlemelerin genellikle ses zenginliklerine ve ritimlere dayanması nedeniyle çocuklarına ritimli ve müzik kalitesi yüksek şeyleri ninni olarak okuyan kadınlar bazı tekerlemeleri ninni biçimine sokarak söylemektedirler:

*Pöt pöt pötücek
Pötüceğe ne gerek
Yağmur ile sel gerek
Ver Allah'ım ver
(Oğluma bol bol uyku ver)
(Ninni yavrum ninni)*

*Pisi pisi mav dedi
Bir kaşıkçı yağ dedi
Yağ olmazsa bal olsun
Benim yavrum sağ olsun* (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989:75)

*Hu hu dedeler
Yedi koyun yediler
Yavruma yokmuş dediler
Nenni benim yavruma neni
Uyusun da büyüsün nenni* (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 54)

Ayrıca, mânilerde olduğu gibi, bazı tekerlemeler de mâni şeklindedir.

8.3. Ninni - Türkü İlişkisi

Beşik türküleri dediğimiz bazı lirik türküler, her yönüyle ninnilere benzemektedir. Bu türküler çocuğunu uyutmak ya da avutmak için herhangi bir musiki aletine ihtiyaç duyulmadan beşiğin başında kadının kendi kendine mırıldandığı türkülerdir.

Bu türküler, annenin yavrusuyla bir nevi söyleştiği, dertlerini ya da dileklerini ahenkli bir söyleyişle dile getirdiği ezgilerdir. Bu türkülerin kimileri doğrudan doğruya ninni hüviyetinde olmakla beraber kimilerinin sadece nakaratları ninni konumunda olmaktadır.

*Akşam oldu yakamadım gazımı
Doya doya sevemedim kuzumu
Kadir mevlam böyle yazmış yazımı
Uyu balam sana kurban olayım
Sen uyu da sana neni diyeyim*

şeklinde başlayan türkü ile yaygın olarak söylenen “Dam Üstünde Çul Serer” türküsü ve diğer bazı türkülerin nakarat bölümleri ninni şeklinden oluşur.

Oysa;

*Ninni sana hoş mu gelir
Ela gözden yaş mı gelir
Baban handan boş mu gelir
Ninni yavrum ninni
Ninni kuzum ninni*

biçiminde başlayan türkü ile yaygın olarak söylenen “Boş Beşik” türküsü bütünü ile ninni hüviyetindeki türkülerin en güzel örneklerindedir.

8.4. Ninni - Ağıt İlişkisi

Ağıtlar, kadınlara özgü söyleyişler olarak bilindiğinden kadın, ölen yakını için özellikle de ölen çocuğu için ağıt yakarken ninnilerden yararlanmıştı. Yukarıda da belirttiğimiz gibi çoğu kadın sevdiği birinin ölümünü hemen kabullenemez ve onu uyuyor kabul eder. Bu düşünceye bağlı olarak da ölenin ardından söylediği manzumeleri ninni şeklinde terennüm eder.

Kocasını ölen bir kadının, onun için yaktığı:

*Felek beni dul eyledi
Her kapıya kul eyledi
Yaktı canımı kül eyledi
Uyu öksüz yavrum uyu*

biçiminde başlayan ağıtta; “Uyu öksüz yavrum uyu” mısrası ile ninni motifi ön plana çıkarılarak ağıtta ninniden yaralanmanın ilginç bir örneği oluşmuştur. Yine;

*Evlerinin önü çiçek
Orak getirin biçek
Bebek öldü kefen biçek
Bebek ninni ninni (Kaya 1999: 354)*

mısralarında da ölen bebeğin uyuduğu tasavvur edilerek yakılan ağıt, ninni şeklinde karşımıza çıkar.

8.5. Ninni - Efsane İlişkisi

Olaya dayalı efsanelerin bazılarının manzum bölümleri ninnilerle yakından ilgilidir. Bunlardan en yaygın olanları arasında; Elif’in Ağıdı ve İncili Bebek gibi efsanelerde yer alan ninnilerle Taş Bebek Efsane’sindeki çocuğu

olmayan bir kadının bebek şeklinde sarıp kucağında salladığı taşa söylediği niniyi/ağıttı örnek verebiliriz:

*Aktaş diye belediğim
Tülbentime doladığım
Haktan dilek dilediğim
Mevlam buna bir can versin
Ninni yavrurum ninni*

Adana yöresinde anlatılan Boş Beşik / Bebek Evi efsanesinde ise, bir annenin yedi yıl boyunca çocuğu olmaz. Daha sonra dünyaya gelen çocuk, yaylaya göç edilirken bir beşiğe konulup devenin sırtına bağlanır. Ancak yolculuk sırasında, bir kartalın bu çocuğu kaçırıp parçalaması üzerine acılı anne kanlı gömleği görüp ninni şeklindeki şu ağıttı yakar:

*Elmalıdan çıktım yayan bebek oy
Dayan hey dizlerim dayan neni
Emim atlı, dayım yayan bebek oy
Bebek beni deli eyledi neni
Bir kötüye kul eyledi*

*Deveyi deveye çattım bebek oy
Çığalı kilimler attım bebek oy
Çöllerde dağlarda yattım bebek oy
Bebek beni deli eyledi neni
Yaktı beni kül eyledi neni*

*Ala kilime sardığim bebek oy
Yüksek deveye koyduğum neni
Yedi yılda bir bulduğum bebek oy
Bebek beni deli eyledi oy
Yaktı beni kül eyledi nenni*

*Havada kuzgun dolaşır bebek oy
Kartallar ilden ulaşır bebek oy
Kara haberler ulaşır bebek oy
Bebek beni deli eyledi oy
Yaktı yaktı kül eyledi neni (Şapolyo, 1937: 97)*

9. NİNNİLER ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türk ninnileri üzerine yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla; Türk ninnileri üzerinde ilk çalışmayı Macar Türkolog İgnacz Kúnos yapmıştır. Kúnos'un derlemeleri, 1925 (1341) yılında **Türk Ninnileri** adı ile İstanbul'da yayımlanmış olup eserde 401 ninni bulunmaktadır.

Ayrıca, ninniler üzerine, Enver Behnan Şapolyo'nun **Halk Ninnileri** (İstanbul 1938), Nasih Güngör'ün **Kastamonu Ninnileri** (Kastamonu 1944) ve Âmil Çelebioğlu'nun **Türk Ninnileri Hazinesi** (İstanbul 1982) adlı eserleri ile Haydar Sanal'ın "İstanbul'da Derlenen Ninniler" (**İstanbul Enstitüsü Dergisi**, (3), 1957, 141-165) adlı makalesi sayabileceğimiz isimlerden bazılarıdır.

Doğan Kaya tarafından hazırlanan; **Anonim Halk Şiiri** adlı eserin dördüncü bölümü de "ninniler" konusuna ayrılmış olup ninnilerle ilgili bütün konular derli toplu bir şekilde verilmiştir.

Metin derlemeleri arasında ise; Mehmet Şenkaya ile Mehmet Saadetin Aygen'in, **Afyon'da Söylenen Ninniler** (Afyon 1980) adlı çalışması ile Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı ve sadece ninni derlemelerini içine alan **Türk Folklorundan Derlemeler-1989** (Ankara 1989) (özel sayı) adlı dergiyi sayabiliriz.

Ayşe Duman tarafından Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak hazırlanan; **Elazığ Ninnileri (İnceleme – Metinler)** adlı yüksek lisans tezinde ise Elazığ'dan derlenmiş olan 276 ninni metni bulunmaktadır (Elazığ 1996).

Sabri Koz tarafından hazırlanan; **Her Güne bir Ninni "Türk Halk Ninnileri"** (İstanbul 2005) adlı kitapta, adından da anlaşılacağı üzere, 365 ninni metni yer almaktadır.

Bunların dışında, çeşitli halk edebiyatı ders notları ile bazı ansiklopedilerde de ninni konusu çeşitli yönleriyle ele alınmıştır.

10. ÖRNEK METİNLER

10.1. Anadolu'dan Tespit Edilen Ninni Örnekleri²

10.1.1. Geleceğe Ait Hayalleri, Dilek ve Temennileri İfade Eden Ninniler

Nenni derim beni yakar

Dudağında ballar akar

Yavrum büyür bana bakar

Nenni yavrum nenni (S. Sakaoğlu -Y. Sakaoğlu 1989: 55)

Benim oğlum iğit olacak

Güzel eli gılıç tutacak

Düşman öğüne katacak

Nenni benim kuzum nenni (S. Sakaoğlu -Y. Sakaoğlu 1989: 74)

Nenni etsun bēyinsun

Devletini kultarsun

Askerluğuni yapsun

Anasina da baksun (Kaya 1989: 27)

2. Seçilen ninniler, konularına göre tasnif edilerek verilmiştir.

Day day dayısı gelsin
Kete çörek payısı gelsin
Haybelerinden harçlığı gelsin
Torbaların başlığı gelsin (S. Sakaoğlu -Y.Sakaoğlu 1989: 74)

Ninni diyim uyuyasan
Yata yata büyüyesen
Gaha kuzuya gidesen
Beni işden gurtulasan (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 72)

Huu huu huu gele
Çeşmelerden su gele
Okur-yazar inşallah
Âlim olur inşallah (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 75)

Ninni yavruma da ninni
Benim oğlum uyuyacak
Uyuyup da büyüyecek
Düşmanları öldürecek
Milletini güldürecek ninni

Yüz tane yıldız altın
Başlık gelsin kızıma
Dandini dandini danaylı
Kaplarımız kalaylı
Kızım konak gelini
Oğlum olsun saraylı
Gün görmemiş hanımlar
Yenge gelsin kızıma (Kaya 1999: 354)

Dandini dandini dan işleye
Mevlâ buni başışlaya
Mehellenin bütün kızları
Hep buna gergah işleye (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 74)

Kızım kızım kızıma
Ak inciler üzüne
İstanbul'un valisi
Dünür gelsin kızıma (Kaya 1999: 354)

10.1. 2. Sevgi ve İlgi İfade Eden Ninniler

Anı Halep aynası
Gözleri kalem karası
Kaşları kudret sürmesi
Burnu Kâbe hurması

Yanakları misket elması

Âğzı mürekkep hokkası

Lokum getir beybabası (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 67)

Dülbendin incesine

Güllerin goncasına

Ben oğlumi değişmem

Padişah ahçasına

Nenni yavrum neni (Köksal 1989: 37)

Bahçedeki nar mıdır

Yanakları al mıdır

Bebeklerin içinde

Yavrum gibi var mıdır (Kaya 1999: 354)

Gökte yıldız oynıyor

Gözüm yavruma doymuyor

Ellerde yavru çok amma

Benim yavruma uymuyor

Nenni yavrum nenni (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 65)

Haylar ile huylar ile

Yanı çifte taylor ile

Ben yavrumu gözetirim

Ağalarla beyler ile ninni (Kaya 1999: 354)

10.1. 3. Öğüt Verici Ninniler

Kızım kızım ak kızım

Çık kapıdan bak kızım

O beyaz tombul ele

Elvan kına yak kızım (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 68)

Dandini dandini dan olur

Bahçede ayva nar olur

Çıkma kızım sokağa

Beyler görür kan olur ninni (S. Sakaoğlu-Y. Sakaoğlu 1989:55)

Ninni ninni uyu yavrum

Tıptış tıptış yürü yavrum

Üzüntümü götür yavrum

Bize neşe getir yavrum

Düşmanlıktan geç ha yavrum

Muhabbeti seç ha yavrum

Ağlama hiç gül be yavrum

Yaradani bil be yavrum (Kaya 1999: 354)

10.1. 4. Dua ve Beddua İfade Eden Ninniler

Horhopun olsun oğlum
Gültopun olsun oğlum
Sıra söğüt dibinde
Düğünün olsun oğlum (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 75)

Uzun kavah boyun olsun
Selvi söğüt dalın olsun
Ahan sular ömrün olsun
Nenni yavrum nenni (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 75)

Kova, kova balın olsun
Akan sular ömrün olsun
Denizlerde salın olsun
Uyu ninni uyu ninni (Artun 1989: 3)

Dağda davarın kışlasın
Ovada çiftin işlesin
Seni yaradan bağışlasın
Uyusun oğlum ninni (Kaya 1999: 354)

Aktır oğlumun aktığı
Öter dağların keklığı
Görmesin oğlum yokluğu
Ninni yavrum ninni (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 59)

Uyu gözlerin süzüksün
Kirpiğine inci dizilsin
Alına hayır yazılsın
Ninni gonca gülüm ninni (Kaya 1999: 354)

Dandini dandini daradan Allah
Zülüf yaradan Allah
Kim oğlumi sevmese
Galdırsın aradan Allah (Köksal 1989 :34)
Ninni ninni nestesi
Gül ireyhan destesi
Mustafa 'yı sevmeyen
Olsun döşek hastası (Kaya 1999: 354)

Babasının adı şişman
Anası getirdiğine pişman
Cümle âlem yavruma düşman
Düşmanların gözü kör olsun (Kaya 1999: 354)

Ninnilerim var olsun
Koynun dolu nar olsun

*Narın düşsün çatlasın
Düşman gözü patlasın (Kaya 1999: 354)*

10.1. 5. Yemin ve Vaat İfade Eden Ninniler

*Erini gızım serini gızım
Seraskerin gelini gızım
Kürde vermem ayran içer
Köylüye vermem tarla biçer (Köksal 1989: 34)*

*Dandini dandini dan gelende
Kete çörek pay gelende
Goçli guzu döl başı
Gurban edim sen gelende (Köksal 1989: 38)*

*Irgalan dedim ırgalan
Dibine serdim yorgan
Hele yavrum büyüstün
Keserim çifte kurban ninni (Kaya 1999: 354)*

*Ninni dedim beşiğine
Güneş doğsun eşiğine
Büyüdüğünü görürsem
Gül koyayım beşiğine
Ninni yavrum ninni (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 60)*

*Uyu bebeyim uyu
Bebeyim melek huylu
Sayarım on beş yılı
Ederim senin toyu
Nenni nenni nenni (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 76)*

*Bahçeye gül dikelim
Çıkıp yollara bakalım
Baban bir gün gelirse
Camiye mum dikelim (Kaya 1999: 354)*

*Oğlum gelir hay ile
Bir kınalı tay ile
Oğluma düğün ederim
Bir ambar buğday ile (Kaya 1999: 354)*

10.1. 6. Övgü ve Yergi İfade Eden Ninniler

*Ninni ninni nin boncuk
Oğlancıktır oğlancık
Ne inci ister ne boncuk
Komşunun kızı kel kancık
Hem inci ister hem boncuk
Ninni ninni ninni (Kaya 1999: 354)*

*Dandini dandini danadan
Bağışlasın yaradan
Bir kötüce anadan
Böyle de evlat olur mu
Uyur benim çocuğum ninni
Büyür benim yavrurum ninni (Bozyiğit 1989: 9)*

*Bir ay doğmuş meşeden
Oğlum gelir köşeden
Rengini gülden almış
Kokusunu menekşeden (Çelik 1989: 14)*

*Bahar gelir yaz gelir
Durna gelir kaz gelir
Kırk deve yükü altın
Benim kızıma az gelir (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 66)*

*Dandini dandini dasta gider
Kokusu dosta gider
Yavrurumu gören kızlar
Evine hasta gider
Ninni yavrurum ninni
Uyusunda büyüsün ninni (Artun 1989: 3)*

*Taze tarçının dali
Oğlum dünyanın mali
Oğluma gurban olsun
Ev başı bir gari (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 72)
Oğlum oğlum ak oğlum
Annene bak oğlum
Uyusun da büyüsün
Kızları yak oğlum (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 56)*

*Ninni desem ar m'ola
Koynu dolu nar m'ola
Arasam şu dünyayı
Yavrurum gibi var m'ola (Kaya 1999: 354)*

*Ninni derim onun adına
Şeker koymuşlar tadına
Ben ona uyu derim
O uyumaz inadına (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 70)*

*Dandini daylak sen uyu
Ensesi kavlak sen uyu
Küp karınlı sen uyu
Lahna bacak sen uyu*

Carıt bacak sen uyu (Kaya 1999: 354)

*Beşiği hurma dalından
Süsü sırma telinden
Allah beni kurtarsın
Senin mızımız elinden* (Kaya 1999: 354)

10.1. 7. Hüzün ve Sevinç İfade Eden Ninniler

*Gül açılır bahar olur
Dilsiz kuşlar dil öğrenir
Anasız kuzu nasıl eğlenir
Ninni kuzum sana ninni* (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 77)

*Oğlan oğlan ohtuğum
Cebine çörek sohtuğum
Oğlan hocaya gidende
Peşine durup bahtuğum* (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 75)

*Ninni derim birim birim
Dert yürekte dürüm dürüm
Ben derdimi kime derim
Ninni yavrum ninni* (Kaya 1999: 354)

*Ninni nenlerin başı
Akıtma gözden yaşı
Garip anasının eşi
Ninni gülüm ninni* (Kaya 1999: 354)

10.1. 8. Akrabalık İlişkilerini İfade Eden Ninniler

*Dandini dandini dasdana
Oğlum gider halasına
Süt kaymağı kaynanasına
Gami kahrı anasına ninni* (S. Sakaoğlu -Y. Sakaoğlu 1989: 55)

*Cici dezesi var nennin
Gır bıyıklı lalası var nennin
Çok söylenir halası var nennin
Çıbık gibi bobası var nennin
Benim olum büyüün nenin* (S. Sakaoğlu-Y.Sakaoğlu 1989: 60)

*Dandini dandini dayısı bakar
Yanına yağlık emmisi takar
Ağzına şeker babası eker
Cebine harçlık dedesi döker* (Kaya 1999: 354)

*Dandini dandini dan kuşu
Bal yemez arı kuşu*

*Anası hatun kişi
Babası beyler başı
Halası hela taşı
Teyzesi yüzük taşı* (Kaya 1999: 354)

*Ninni de ninni dan kişi
Anası da bir hanım kişi
Babsı da beylerin başı
Halası harman tokatı
Teyzesi soğan sepeti
Eee eee e kuzum ninni
Uyusun da büyüsün ninni
Tıptış tıptış yürüsün ninni* (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 55)

*Salladı sümüklü halası
Kaytan bıyıklı da dayısı
Tel takınsın teyzesi
Karaman kuyruklu ninesi
Hu hu hu
Ninni ninni ninni* (Kaya 1999: 354)

*Anneannesi hanım
Bi top altun
Dıngı da dıng
Babaannesi yılan
Boynuna dolan
Dıngı da dıng
Teyzesi güzel
Dünyayı gezer
Dıngı da dıng
Halası katır
Hiç bilmez hatır
Dıngı da dıng
Dayısı doktor
Bilmediği yoktur
Dıngı da dıng
Amcası keçi
Gırıla gıçı
Dıngı da dıng
Dedesı deve
Hêç girmez eve
Gırıla kahve
Dıngı da dıng* (Öztürk 1989: 47)

10.1. 9. Geçmişte Cereyan Eden Olayları Konu Edinen Ninniler

*Annesi bir hasta oldu
Babası cephede öldü
Dedesi gurbette kaldı
Ninni bebek ninni bebek oy (Kaya 1999: 354)*

*Dandini dandini dedesi geldi
Gelmeden gidesi geldi
Dedesi alıyo gucağına
Dedesinin adı Duralı*

*Bu yıl da buralı gelecek yıl da buralı (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu
1989: 67)*

10.1. 10. Dinî Konuları İfade Eden Ninniler

*Hu der de gider idim (ninni)
Zikrullah eder idim (ninni)
İsmail Peygamber'in (ninni)
Devesin güder idim (ninni)
Ninni yavruma ninni (Kaya 1999: 354)*

*Ninni ile uyuturum
Allah diye büyütürüm
Tevhid ile yürütürüm
Uyusunda büyüsün ninni*

*Beşiği hurma dalından
Örtüsü yeşil halıdan
Bunların kılıçları
Kaldı Hazret' Ali'den
Mini mini yavrum ninni (Kaya 1999: 354)*

*Tarlalarda olur ahlat
Analar çekiyor zahmet
Medine'de ol Muhammed
Söyle bana uyku versin
Ninni yavruma ninni (Kaya 1999: 354)*

10.1. 11. Şikâyet ve Teessür İfade Eden Ninniler

*Nenni deyi yerin ettim
Guş tüyünden minder ettim
Sesininen zabah ettim
Nenni benim akça yavrum nenni (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu
1989: 66)*

*Horoz öter uzun uzun
Uyusana iki gözüm*

*Dün geceden uykusuzum
Uyu yavrum ninni ninni (Kaya 1999: 354)
Ahşam oldi baban geldi
Göz yaşlarım sele döndi
Benim bu garip başım
Senden neler gördi
Nenni nenni neni (Köksal 1989: 39)*

*Ninni derim bana bakar
Senin derdin beni yakar
Huysuz baban hatır yıkar
Ninni yavrum ninni (Kaya 1999: 354)*

*Asmaya kurdum salıncak
Eline de verdim oyuncak
Yine de uyumadı gitti
Şu küçücük yumurcak (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 54)*

10.1. 12. Tehdit ve Korkutma İfade Eden Ninniler

*Ninni derim sallarım
Artık düştü kollarım
Uyumuyor namussuz
Şimdi babanı yollarım (Kaya 1999: 354)*

*Huu huu hu beni
Tilki duymasın seni
Eğer tilki duyarsa
Hem seni yer hem beni (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 57)*

*Ninni ninni içce baba
Arkasında yamalı aba
Benim yavrum uyuyacak
Gelme bize bekçi baba (Kaya 1999: 354)*

*Uyu oğlum can oğlum
Kırmızı mercan oğlum
Baban duyarsa öldürür
Uyu afacan oğlum (Kaya 1999: 354)*

10.1. 13. Ayrılık ve Gurbet İfade Eden Ninniler

*İstanbul'un yolu diken
Kör olsun dikenini döken
Ölüm Allah'ın emridir
Ayrılıktır beli büken
Ninni yavrum ninni (Kaya 1999: 354)*

Dağlar dağladı beni

*Gören ağladı beni
Ayırdı zalim felek
Derde bağladı beni
Ninni yavrum ninni (Kaya 1999: 354)*

*Ay karşıdan doğup gelir
Gün boynunu eğip gelir
Dayısı Almanya'dan
Markları sayıp gelir
Ninni kuzum ninni (Kaya 1999: 354)*

*Nar ağacı boğum boğum
Alnıma vurdular düğüm
Ayrılık günleri bugün
Nenni kuzum sana nenni (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 77)*

10.1. 14. İntikam Alma Konusunu Ele Alan Ninniler

*Salın salın salıncak
Oğlum bir bak n'olacak
Babasını öldürdüler
Onun hayfin alacak
Ninni yavruma ninni (Kaya 1999: 354)*

*Tapşini kızım tapşini
Gel babası öp şunu
Topla bahçenin taşını
Yar komşunun başını
Ninni yavrum ninni (Kaya 1999: 354)*

10.1. 15. Ölüm ve Ölümün Getirdiği Üzüntüyü İfade Eden Ninniler

*Ağla Zeyneb'im ağla ninni
Kara yazmalar bağla ninni
Babası ölen çocuk hu hu
Haydi bağrını dağla ninni (Kaya 1999: 354)*

*Gelin kızlar çaydan geçek
Çay bulanık nerden içek
Bebek öldü kefeni biçek
Nenni bebek nenni (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 69)*

*Mezarının yanı delik
Kara saçı bölük bölük
Öksüzlerin boynu bükük
Ninni gonca gülüm ninni (Kaya 1999: 354)*

*Dereelerde biter nane
Üç yetime oldum anne*

Kül olaydım yana yana
Ninni nazlı yavrum ninni (Kaya 1999: 354)
Çıktım yaylanın düzüne
Dikeni battı gözüme
Ben razı oldum yazıma
Dayanamam bir kuzuma
Nenni (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 64)

10.1.16. Hayvanlardan Bahseden Ninniler

Hadi, karga işine
Düşmede yavrumun peşine
Karga seni tutar isem
Kanadını yolarım aman
Kuyruğunu koparırım aman
Hu hu hu yavruma ninni
Ninni yavruma ninni (Artun 1989: 5)

Dam üstünde kediler
Murnav murnav dediler
Kızın yiyeceğiz dediler
Uyusunda büyüsün ninni
Tıpış tıpış yürüsün ninni (Kaya 1999: 354)

Kargalar kargalar
Ceviz dalı ırgalar
Irgalaman kargalar
Oğlum gözünü kapar (Kaya 1999: 354)

Şahin seni tutarım
Kanadını yolarım
Yavruma yelpaze yaparım
Uyusun da yavrum büyüsün
Tıpış tıpış yürüsün ninni (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 54)

10.1.17. Mizahi Olayları Konu Alan Ninniler

Dandini dandini dan kuşu
Samanlıktır yuvası
Et getirmiş oğlumun babası
Hapadak yutmuş deli anası
Eee eee eee ee (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 63)

Tanrı bunun tayını ver
Ohunu gizlet yayını ver
Birini moruh deren ver
Üçünü sepet ören ver (S. Sakaoğlu - Y. Sakaoğlu 1989: 75)
Dandin dandin danası

*Sökük etekli anası
Nerede kaldı babası
Hol kafalı ninesi
Koca göbekli dedesi
Yoluk kafalı halası
Hu kızım hu hu hu*

*Ninni ninni ninnisine
Oğlum gitmiş ninesine
Ninesi garipmiş
Soğan koymuş torbasına
Torbası da delikmiş
Düşmüş yolun ortasına (Artun 1989: 4)*

10.2. Türk Dünyasından Tespit Edilen Ninni Örnekleri

10.2.1. Ahıska

*Nenni dedim yuxlasın
Gül götürüm koxlasın
Dostlara arxa olsun
Düşmenleri oxlasın*

*Nanay-nanay nastana
Gül ekerim bostana*

*Nenni beşigim neni
Evim eşigim neni
Nenni deyim yatasın
Qızıl güle batasın
Qızıl gülün içinde
Şirin yuxu tapasın (Hacılı - Poladoğlu 2001: 49)*

10.2.2. Altay Sahası

*Toylop bargan anen keler
Bay-bay-ba-ay
Togus sümo at akeler
Bay-bay-ba-ay
Andap bargan adan keler
Bay-bay-ba-ay
Uyuktazan arke balam
Bay-bay-ba-ay*

*Toya giden annen gelir
Bay-bay-ba-ay
Dokuz kaburga et gelir
Bay-bay-ba-ay
Şarkı söylemeye giden baban*

Bay-bay-ba-ay

Uyursan nazlı balam (Yıldız 2003: 329)

10.2.3. Azerbaycan

Laylay deyim yatasan

Gızıl güle batasan

Gızıl gülün içinde

Şirin yuhu tapasan

Balam laylay, a laylay

Gülüm laylay, a laylay

Laylay dedim ucadan

Ünüm çıhdı bacadan

Seni Mövlam sahlasın

Çiçekden, gızılcadan (Ahundov 1978: 59-60)

Laylay deyim künde men

Kölgede sen künde men

İlde gurban bir olar

Sene gurban kün de men

10.2.4. Batı Trakya

Hu hu hu kuşu

Dereleerde su kuşu

Çalılıktır yuvası

Lokum getir kızıma babası

Hu yavruma hu hu hu

Uyusun da büyüün hu hu

Tıptış tıptış yürüsün hu

Dandin dandin danası

Sökük etekli anası

Nerde kaldı babası

Hol kafalı ninesi

Koca göbekli dedesi

Yoluk kafalı halası

Hu kızıma hu hu hu

Hu yavruma hu hu hu... (Sağlam 1997: 74)

10.2.5. Bulgaristan

Nanni nanni nannisine

Kızım gitmiş nenesine

Nenesi bir karıymış

Para koymuş kesesine

Uyusun da büyüün nenni

*Güzel çocuk olsun nenni
Nenni kızanıma nenni
Nenni güzelime nenni
Uyusun yavrum ninni
Büyüsün yavrum ninni
Sefer itsün bütün gece
Fakat uyansın erkence* (Yenisoy 1997: 127-128)

10.2.6. Doğu Türkistan

*Alley balam alley
Közleri guya (küye?) balam
Kaşları kalem balam
Alley balam alley
Bağımın güli balam
Öyimmnin çırağı balam
Alley alley*

*Ninni yavrum ninni
Gözleri kurum (gibi kara?) yavrum
Kaşları kalem yavrum
Ninni yavrum ninni
Bağımın gülü yavrum
Evimin kandili yavrum
Ninni ninni* (Çelebioğlu 1995: 365)

*Elley elley eytay men
Sana tilek tiley men
Sendin umutler kütiip
Sana behit tiley men
Hayatımda könlül hoşam elley
Kara közüm akli hoşum elley
Asmandiki ay yoltuzum elley
Sayrap turgas bulbulum elley*

*Ninni ninni söyleyeyim
Sana dilekte bulunayım
Senden çok şey ümid edip
Sana baht dileyeyim
Hayatımda gönlümün neş'esini ninni
Kara gözlüm aklım fikrim ninni
Gökteki ay yıldızım ninni
Güzel öten bülbülüm ninni* (Kaya 1999: 399)

10.2.7. Gagauzistan

*Nani nani kızçaazım
Sarp güzel şu kuşçaazım*

*Sarmaşar uyku sana
Kondu gece tavana
Ko uykun olsun tatlı
Nice pitalar ballı
Yıldızlar öpsün seni
Annını hem gözlerini*

*Nani nani kızcaazım
Sarp güzel şu kuşcaazım
Sevinerim ben ne pek
Olacan bir kız-çiçek (Kaya 1999: 392)*

10.2.8. Kazakistan

*Eldiy eldiy ağam oy
Alla bergen balam goy
Biraz eldiy aytayın
Cüregimde caram goy
Eldiy eldiy eldiy ay!*

*Ninni ninni ağam oy
Allah'ın verdiği yavrum oy
Biraz ninni söyleyeyim
Yüreğimde yaram oy
Ninni ninni ninni e! (Çelebioğlu 1995:349)*

*Tula boydı terletip
Ak beşikti terbetip
Eceng tınım tappaydı
Ösin dep sen ercetip
Eldiy, böbem, eldiy-ay
Men selamın en küydi-ay*

*Kuşayın men iysindi
Ak cüzingen süykimdi
Tınış üyde- besikte
Kandırıp al uykıngdı
Eldiy, böpem, eldiy-ay
Men salamın en-küydi-ay*

*Bütün vücudu terleterek
Ak beşiği sallayarak
Büyükannen rahatı bulamaz
Sen büyü yetiş diyerek
Ninni bebeğim ninni
Ben söylerim şarkı-türkü*

*Kokunu koklayayım
Ak sevimli yüzünden
Rahat evde-beşikte
Uykuya iyice kan
Ninni bebeğim ninni
Ben söylerim şarkı-türkü (Koçar 1991: 138-140)*

10.2.9. Kerkük

*Leylev edim yatınca
Belerem ay batınca
Gözüme şiş batırram
Sen hasıla yetince*

*Leylevun adı nedi
Şekerden dadı nedi
Çağırım ses vermez
Bilmirem derdi nedi*

*Kurbanam özüm özüm
Yuhısız nece dözüm
Geceni gündüz kimin
Tikmişem sene gözüm*

*Balam şirin düşer
Yay oha şirin düşer
Sen yat ben leyley edim
Gör sen ne şirin düşer (Ketene 1990: 121-126)*

10.2.10. Kırgızistan

*Aldey-aldey böbügüm
Aculanba, ıylaba
Abakengdi kıynaba
Aldey-aldey böbügüm
Eneng keler emgekten
Emcegine süt çıynap
Aldey-aldey böbügüm
Meni kapa kıl bacı
Bekerinden boşko ıylap
Aldey-aldey böbügüm*

*Ninni-ninni bebeğim
Kızma-ağlama
Büyükanneni üzme
Ninni-ninni bebeğim
Annen gelir işten
Memesi süt dolarak*

*Ninni ninni bebeğim
Beni üzme
Boşuna ağlayarak
Ninni-ninni bebeğim (Koçar 1991: 144-145)*

10.2.11. Özbekistan

*Mehribanım ketdiyu, alla
Mehri közimdan ketmadı, alla
Mehribanım yok uçun, alla
Heç kim meni yad etmadı, alla
Men ketarman baş alıb, alla
Kara közimga alıb, alla*

*Mihribanım gitti de, ninni
Mehri gözümnden gitmedi, ninni
Mihribanım yok için, ninni
Hiç kim beni hatırlamadı, ninni
Ben giderim başımı alıp, ninni
Kara gözüme yaş alıp, ninni*

*Körpa tikdim parçadan
Beşik kıldım arçadan
“Kolgınang kıymasın”, dep
Kolbav eşdim pilladan*

*Yorgan dikdim simden
Beşik yaptım çamdan
“Kolunu kıymasın” diyerek
Kolluk eğirdim ipekten (Koçar 1991: 146, 150-151)*

10.2.12. Tataristan

*Ayya olsun ay bolsun
Özüm uglum bay bolsun
Ayya bolsun ay bolsun
Özüm olgum bay bolsun*

*Ninni olsun e olsun
Benim oğlum efendi olsun
Ninni olsun e olsun
Benim oğlum zengin olsun
Cukla ulım cum küzin
Cum cum küzin cilduzum
Kece yukun kaladır da
Cılap üte kündüzin
Yukla ulım cum küzin*

*Uyukla oğlu yum gözün
Yum yum gözün yıldızım
Gece uykun kalır da
Ağlayıp geçer gündüzün
Uyukla oğlum yum gözün* (Kaya 1999: 396)

10.2.13. Türkmenistan

*Allay alay apayın
Üstüne mahmal yapayın
Nirek giden enengni
Mamanglardan tapayın*

*Ninni ninni söyleyim
Üstüne kadife örteyim
Nereye giden anneni
Büyükannelerden bulayım*

*Allay-alay allayın
Kakang Mekka yollayın
Kakang Mekka'dan gelse
Mekka yüzük paylayın*

*Ninni ninni söyleyim
Babanı Mekke'ye yollayım
Baban mekke'den gelse
Mekke yüzük dağıtayım* (Koçar 1991: 157-158)

10.2.14. Yugoslavya

*Dandili dandili dan aylık
Yedi seçis on aylık
On olmase beş olsun
Kadi kızına eş olsun*

*Mini mini boncogom
Benim küçük çocogom
Saba olur oyanır
Açlığına dayanır
Yumak cibi duramas
Odor küçük yaramas
Dandili dandili dan içi
Yoldan vurur on içi
On olmase beş olsun
Yavruma uykular eş olsun*

Dandili dandili dayısı toy

*Anasi çeklik babasi soy
Teteleri telli papuçli
Halalari çirli gusrakli
Dayisi karilari süçük paşali
Iuu uu ey yavrum ninni* (Kaya 1999: 400)

SONUÇ

Bütün bu incelemelerden sonra diyebiliriz ki; sadece Anadolu sahasında değil, bütün Türk dünyasında bilinen ninniler, annelerin/veya diğer hanımların çocuklarını uyutmak, avutmak veya sevmek için söyledikleri manzumelerdir. Ayrıca ninniler vasıtasıyla, söyleyicisinin çocuğa ve yakınlarına olan duyguları şiir diliyle, samimi bir şekilde ifade edilmektedir. Sanat açısından da oldukça zengin olan bu ninniler, çocuğun ruhsal gelişimine olumlu yönde etki ederken annenin de içini döküp rahatlmasına yardımcı olmaktadır. Bugün birçok ailede ninninin yerine şarkılar, türküler veya çeşitli müzik klipleri tercih edilse de bunlar asla ninnilerin verdiği huzuru ve rahatlığı vermeyecektir. Bu sebeple, ninni söyleme geleneği, geçmişte olduğu gibi günümüzde de yaşatılmaya devam ettirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Ahundov, Ehliman, (1978); **Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri**, (Akt. Semih Tezcan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Alptekin, Ali Berat, (1990); "Ninni", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C.: VII, İstanbul, 63-65.
- Artun, Erman, (2009); "Tekirdağ'da Söylenen Ninnilerden Örnekler", **Türk Folklorundan Derlemeler**, Kültür Bakanlığı / Millî Folklor araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1-8.
- Bozyiğit, A. Esat, (1989); "Beypazarı Ninnileri", **Türk Folklorundan Derlemeler**, Kültür Bakanlığı / Millî Folklor araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 9-11.
- Çelebioğlu, Amil, (1995); **Türk Ninnileri Hazinesi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Çelik, Hülya, (1989); "Gaziantep'ten Derlenen Ninniler", **Türk Folklorundan Derlemeler**, Kültür Bakanlığı / Millî Folklor araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 13- 15.
- Duman, Ayşe, (1996); **Elazığ Ninnileri (İnceleme – Metinler)**, Elazığ (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- Elçin, Şükrü, (1986); **Halk Edebiyatına Giriş**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Hacılı, Asif –Poladoğlu, Aydın, (2001); **Ahıska Türk Folkloru**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I**, (1991), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kaşgarlı Mahmud (1992); **Divânü Lûgat-it-Türk Tercümesi**, (Çev. Besim Atalay), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kaya, Doğan, (1999); **Anonim Halk Şiiri**, Akçağ yayınları, Ankara.

- Ketene, Cengiz, (1990); **Kerkük Halk Edebiyatından Seçmeler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Koçar, Çağatay, (1991); “Türkistan’daki Kazak Türk Boyunda Ninniler”, **Türkistan ile İlgili Makaleler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Koz, Sabri, (2005); **Her Güne bir Ninni “Türk Halk Ninnileri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Köksal, Hasan, (1989);“İspir Yöresinden Derlenmiş Ninnilerimiz”, **Türk Folklorundan Derlemeler**, Kültür Bakanlığı / Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 33-43.
- Sağlam, Feyyaz, (1997); **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 9/Batı Trakya ve Kıbrıs Türk Edebiyatı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Sakaoğlu, Saim - Sakaoğlu, Yurdanur, (1989), “Türkiye Ninni Haritası”, **Türk Folklorundan Derlemeler**, Kültür Bakanlığı / Millî Folklor araştırma Dairesi Yayınları, Ankara.
- Şapolyo, Enver Behan, (1937); **Halk Ninnileri**, İstanbul.
- Şimşek, Esmâ, (1989), “Çukurova (Kadirli-Kozan) Ninnileri Üzerine Bazı Düşünceler”, **Millî Folklor**, 1(2), Haziran, 18-19.
- Şimşek, Esmâ, (1993); Kadirli ve Osmaniye Ağıtları, Kültür Ofset Basımevi, Antakya.
- Şirin, Mustafa Ruhi, (1990); **Ninni Bebeğim Ninni**, Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- Yardımcı, Mehmet,(2002); **Başlangıçtan Günümüze Türk Halk Şiiri**, Ürün yayımları, Ankara.
- Yenisoy, Hayriye Süleymanoğlu, (1997); **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 8 /Bulgaristan Türk Edebiyatı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, Naciye, (2003); “Ninniler”, **Türk Dünyası Ortak Edebiyatı /Türk Dünyası Edebiyat Tarihi, C.3**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara,298-331.
www.insanbilimleri.com.